

UPPLÄNDSKA IDROTTSMINNEN

Nr 2 juni 2023

Uppsalas berömde stadsarkitekt 1920-1954, Gunnar Leche, ritade tredje upplagan av en badanläggning som uppförts i Fyrisån. Denna invigdes 1925 och drygt trettio år senare kom den att ersättas av dagens Fyrisbad som invigdes 1959 som Sveriges förnämsta simanläggning.

Se filmen på youtube om rivning av gamla och uppförande av nya Fyrisbadet. Och en annan äldre film.

<https://www.youtube.com/watch?v=Ok3cKSULqT8>

Ordförande – och vice – har ordet

Den 6 december 2022 fick medlemmarna vid ett café möjlighet att tycka till om våra ”tre ben” – Uppländska Idrottsminnen, Idrottsresor och Idrottscaféer via en utdelad enkät.

Styrelsen har vid ett par tillfällen lite grand diskuterat de svar vi erhållit och kommer under våren 2023 att ytterligare fördjupa oss i lämnade förslag och synpunkter för att se om dessa tips och idéer är genomförbara. Inte minst av ekonomiska skäl. Vissa högtintressanta föredragshållare, som kanske heller inte bor direkt i närheten, kan vara rätt kostsamma eftersom detta är en del av deras levebröd. Andra exempel, som Bengt Skött, bor bara några hundra meter bort och är gratis.

Ja, en mindre kostnad i ena fallet kan ju skapa ekonomiska förutsättningar för en kostsammare vid ett annat tillfälle. Detta är sådant vi behöver resonera om.

Trots att 9 av 10 enkätsvar bara innehållit beröm, vilket är oerhört uppmuntrande, så finns ju också ett antal mycket intressanta förslag och synpunkter för oss att handlägga. Ge medlemmarna möjlighet att kunna påverka vår verksamhet var det viktiga syftet med enkäten och den gav ett värdefullt material för oss att fördjupa oss i.

Några medlemmar hade önskemål om fler bilder. I den mån det finns intressanta bilder tillgängliga så kommer det önskemålet att uppfyllas. Vi ska vara medvetna om att idrottsminnen är av äldre datum och tillgång till bilder från äldre tid är begränsad.

Till detta nummer har dock tillgången varit både god och mycket intressant ur historiskt perspektiv kopplat till fritid och idrott.

Idrottsresa – Finnkampen på Stockholms stadion

3 september – med ”Mondo” som stor attraktion

Medlemspris 600:- totalt. Bindande anmälan – ”först till kvarn”. Efter att du fått en bekräftelse om tillgång till plats, väntar vi på omedelbar inbetalning. Först då är platsen säkrad. Anmälan göres till vår kassör Marianne Gustafsson

070-257 03 10. E-post: m-a-g@telia.com

Pg 81 82 34-7 eller Swish 123 321 4905

Lennart & Leffe

Ur Upsala Simsällskaps minnesskrift 1946

av Erik Bergvall

Vid slutet av 1700-talet hade det svenska folket, liksom alla andra europeiska folk, sjunkit i djup försoffning. Kroppsövningar blevo sällsynta – endast i bygder, som voro mer eller mindre avskilda från det egentliga Sverige, såsom Gotland, fortlevde vissa nordiska idrotter – folkhygienen försämrades, gårdsbadstugorna kommo alltmer ur bruk, superiet och förvildningen nådde sin kulmen. Simkonsten dog ut hos oss lika väl som i Mellaneuropa, och det ansågs som en märkvärdighet om någon kunde simma.

Röster höjdes dock överallt i Europa för uppryckning ur förfallet. Martin Luther förklarade att "det är välbetänkt att ungt folk må nyttiga tidsfördriv och kroppsövningar förehava, på det att de icke må råka i otukt, frosseri, dryckenskap och spel".

Rousseau predikade återgång till naturen, framstående tänkare pläderade för olika idrotter som lämplig omväxling med den teoretiska undervisningen. Dansken Nackteggall, svensken Ling med flera europeer försökte omkring sekelskiftet och under de första årtiondena av 1800-talet omsätta dessa läror i praktiken.

Men i Sverige porlade långt dessförinnan en källa, som gav upprinnelsen till en säregen idrottsövning helt oberoende av inflytelse utifrån. Några studenter i Uppsala, under ledning av Jöns Svanberg, blevo den moderna svenska idrottens urfäder, när de började undervisa folk i simkonsten.

Jöns Svanbergs verksamhet i Uppsala daterar sig från 1787, vilket årtal alltså kan sättas som den moderna svenska idrottens födelseår.

Man kan, om man så vill, också välja 1796, för då stiftades det första idrottsällskapet i Sverige, Upsala Simsällskap.

Och simningen blev snart nog en ganska allmänt övad idrott. De må vara att den inte bedrevs med kappsimningar fram och åter på en 25-meters bana som i våra dagar, men bevarade diplom från Början av 1800 – talet visa, att den tidens simmare i många stycken jämställas med sena tiders simkonstnärer

Det voro i varje fall pionjärer för den idrottsliga folkrörelse som skulle komma.

US – Upsala simsällskap

Anno 1796

(Kanske) världens äldsta fortfarande verksamma idrottsförening
och

Idrottsanläggningar i Fyrisån

Sammanställt av Leif Wahlström

Jean Ph. Boggiani badhus 1841

Här låg första badhuset i Fyrisån. Platsen är strax söder om Haglunds bro på Skolgatan, som då hette Ladugatan. En bro som kom att uppföras 60 år senare och numera är ersatt av en ny bro i samma stil. Dock har det funnits förbindelser över ån på platsen tidigare, vilket inte framgår av denna akvarell av konstnären G. W. Palm.

Först var det en pontonbro, sedan en träbro och därefter Eddaspången som 1901 flyttades en bit norrut när Haglunds bro byggdes på platsen.

Badhuset på bilden, flöt på tunnor och uppfördes 1841 men ersattes redan 1857 av ett större badhus med bl.a. hopptorn. Platsen är på tomten strax söder om Hästens skor – mitt emot polishuset. Svartbäckens kallbadhus.

Svartbäckens kallbadhus 1857-1924

Den av is-tryck och vatteflöde hårt ansatta badanläggningen ersattes redan efter 16 år, 1857, av ett ny rejäl anläggning med bl.a. hopptorn och svikt och var placerat strax söder om och intill Hästens skofabrik som syns i bakgrunden. Det hette inte Fyrisbadet ännu – utan Svartbäckens kallbadhus.

Vattenpolomatch ses pågå här i Fyrisån. US och Sirius fanns som Uppsalalag då. Bilden sannolikt från 1910-talet eller lite senare.

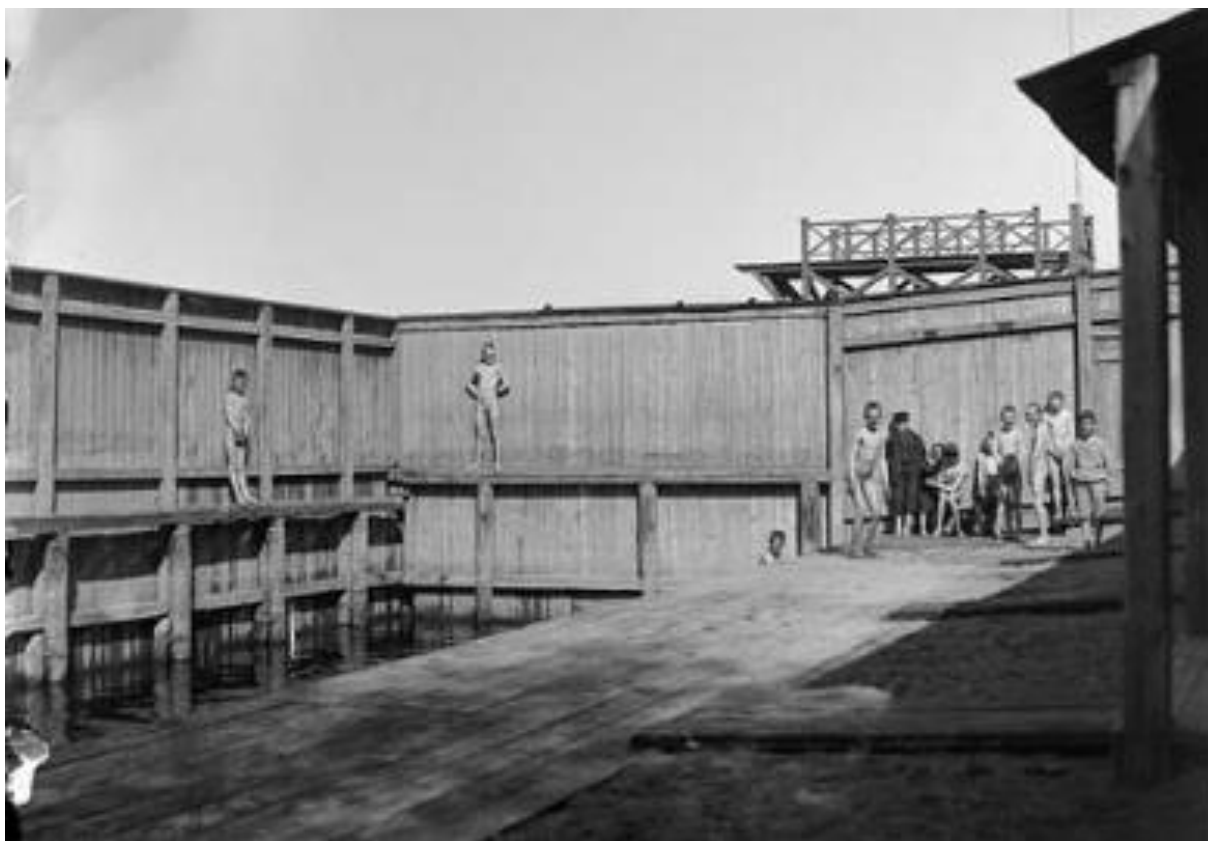

Simpromotion 1901. Man simmade över ån och ställde upp sig på linje i vattnet

Så här tjugig var entrén till Svartbäckens kallbadhus

Och på insidan fanns bl.a. den Allmänna sumpen, i folkmun kallad "lusasken". (Fler sumpar fanns) Bilder från 1900-1901.

1925 ersattes Svartbäckens kallbadhus av det sista badhuset förlagt i Fyrisån. Det var Gunnar Leches Fyrisbad på stranden där det landbaserade Fyrisbadet sedan kom att uppföras 1959. Än idag kan rester av läktarna ses i grässlätten på andra sidan ån och vid lågvatten syns kvarlämnade pålar efter den gamla badanläggningen.

Gunnar Leches alster var då Sveriges största simstadion. Nu med namnet Fyrisbadet. Tolv år senare, 1937, invigs friluftsbadet "Uppsala strandbad" på fältet strax bortom Fyrisbadet. Tidigare kallat "Lerviken". Som egentligen redan långt tidigare varit Uppsalas första "badplats" och för US simträning.

Fyrisån har länge varit en idrottsplats i Uppsala både under sommar som vinter.

Simtävlingar på korta banor, på kilometerlång bana längs Fyrisån, strömsimning i Fyrisån i lag från bl.a. US och konkurrentklubben Sirius, simhoppstävlingar, vattenpolo av US och Sirius, roddtävlingar. Och vintertid kom issporterna till sin rätt. Bandy, ishockey, konståkning.

Liksom i konståkning, där svenske Ulrich Salchow givit namn till ett hopp, har även svenska simhoppare skapat hopp. Uppsalaborna Lars Fredrik Isander – Isanderska hoppet och Anders Mollberg – Mollbergaren, har givit namn åt simhopp. Här med publikfylld läktare byggd av US på andra sidan ån och med Lärarseminariet skymtande i bakgrunden.

*Ragge Nyman
i en armresning*

Järnvägsbron ses här från hopptornet vid Svartbäckens kallbad

Ur US-historiken 1935:

Polofinalen mellan ärkerivalerna US och Sirius blev en dramatisk uppgörelse. Vid full tid stod spelet oavgjort 4-4. Matchen skulle alltså förlängas, men på grund av Fyrisåns låga temperatur, endast 14 grader, beslöts, efter överenskommelse mellan lagkaptenerna, att finalen skulle spelas om. Omspelet gick åt rätt håll, från US sett, med 4-2; en match där varje man gjorde sitt absolut bästa. Mästarna hette B. Nilsson, John Ahlström, Hugo Sanner, Birger Ingvast, Anders Kastenholm, John Eriksson och Olle Waernborg.

Axplock ur Upsala Simsällskaps minnesskrift 1897-1921

125:års jubileum

Simkonst är ingalunda ett alster av civilisationen eller ett barn av vårt tidevarv.

Det är tvärtemot en konst, som alltid stått högt hos alla folk och dess anor sträcka sig långt tillbaka i tiden. De gamla romarna och grekerna voro övade simmare. Hos de germanska folken har simkonsten också sedan gammalt utövats och varit en omtyckt idrott.

Våra nordiska förfäder voro väl förfarna i simkonsten. Det var också helt naturligt att vikingalivet skulle giva näring åt denna manliga idrott. Men med tiden försvann denna färdighet att kunna simma och hade helt fallit i glömska under medeltiden. Först i slutet av 1700-talet kom den åter till heder som en viktig faktor i hälsovårdens tjänst och som en vacker idrott.

Ute i Europa började det hända saker. Böcker trycktes på flera språk om simkonst redan på 1600-talet. I Sverige kom det första uppslaget ifrån Uppsala. Här stiftade Jöns Svanberg 1796 Upsala Simsällskap; här öppnades den första svenska simskolan; här meddelades den första rationella, metodiska simundervisningen; här anställdes de första simpromotionerna. Från Upsala Simsällskap har simkonsten genom här utbildade lärjungar sedan utbrejts till alla delar av riket.

Innan några badanläggningar uppförts i Fyrisån, hölls simundervisningen vid det s.k. "Sandgrundet" i Kungsängen ett litet stycke nedanför Kap. Ombyte skedde under bar himmel. Simbrygga anlades 1815 och året därpå uppsattes ett par stånd att användas som omklädningsrum.

På grund av tilltagande ångbåtstrafik, så flyttades simskolan 1834 till "Lerviken", vilket är platsen där Fyrisbadet ligger idag.

Landplacerade Fyrisbadet invigt 1959

Då Sveriges förnämsta simanläggning

Samma bassäng och samma hopptorn – sedan 1991 inomhus

Ett par månader efter invigningen arrangerades här ett sim-SM som fick hejdlöst fina recensioner för arrangemanget och den fina anläggningen. Nära 6000 åskådare besökte tävlingarna under dess tre dagar.

Redan under invigningen arrangerades tävlingar med inbjudna toppsimmare ur sverigeeliten.

Segrarinnan på 100 m frisim, Birgitta Eriksson, Tunafors SK, flankeras av trean Inger Thorngren (t.v.) US, som slog nytt distriktsrekord och tvåan Jane Cederqvist, Neptun.

Film från 1946 års promotion vid US 150-årsfirande

Skriv in och sök denna adress på Google

<https://www.youtube.com/watch?v=VguxlYEcp6s>

Film när gamla Fyrisbadet rivs och det nya byggs och invigs 1959

Skriv in och sök denna adress på Google

<https://www.youtube.com/watch?v=Ok3cKSULqT8>

Mycket har skrivits om 227-åriga Upsala Simsällskap under de senaste 100 åren och kan bara i förkortad version återges här. Många framgångsrika simmare och hoppare har sett dagens ljus. De flesta känns nog inte igen av oss i dagens generation, men ett par kända uppsalasilmmare kan väl nämnas

Mest känd för de flesta svenskar idag är väl vår förra Statsminister, **Magdalena Andersson** Hon föddes och växte upp i Uppsala. I yngre år tävlade hon här i simning på elitnivå.

Inger Thorngren, senare *Höglund*. Född i Uppsala och tävlade för US.

Hon representerade Sverige två grenar vid OS i Rom 1960. 100 m fritt och lag 4x100 m fritt.

Hon tog SM-silver 1960 och 1961 på 100 meter frisim (långbana). På 200 meter frisim (kortbana) tog hon guld 1962. Thorngren tog även fem SM-guld i livräddning 1959, 1960, 1961, 1963 och 1964.

1961 tilldelades hon Stora grabbars och tjejers märke. Och 1961 och 1963 vann hon även Vansbrosimningen.

Fler skulle kunna nämnas av och om uppsalafödda simmare som tävlat för Sverige, men som i så många andra sporter så flyttar folk och byter klubbar. Svårt att veta om de i landslagsrollen tillhört Uppsala Simsällskap.

Lite mer historik och anekdoter

Simningens historia började för mer än 10 000 år sedan. Inspirerad av grodorna hoppade människan i vattnet och försökte simma. Det var inte sista gången vi människor lånade från naturen, så att vi i dag rör oss som fisken i vattnet.

HISTORIENS FÖRSTE SIMLÄRARE

”Slemmigt vatten är onyttigt för huden”, varnade den brittiske teologen Everard Digby 1587 i boken *De Arte Natandi* (Konsten att simma), som innehåller historiens första simningsinstruktioner. I verket delar Digby frikostigt med sig av råd om säkerhet och förklarar principerna bakom bland annat bröst- och ryggsim. Fyrtio träsnitt visa de olika simtagen och olika manövrer. Enligt Digby är människan simmare av naturen och överlägsen alla djur – även fisken – i vattnet. Till nybörjaren ger han tips om hundsim och föreslår uppblåsta grisblåsor, en föregångare till simdynor.

SIMSÄTTET CRAWL

Har sitt ursprung långt tillbaka i tiden. Redan för 4000 år sedan kan man på en relief i en grav i Egypten se det tidigast kända crawlsimtaget. Antagligen hade de gamla egyptierna låtit sig inspireras till denna banbrytande simstil av djur, förmodligen hunden, som med plaskande fram- och bakben fäktar sig fram genom vattnet.

Just de föga eleganta rörelserna gjorde att simsättet inte blev erkänt eller utbrett. År 1844 simmade ett par nordamerikanska indianer vid namn Flying Gull och Tobacco crawl i en tävling i en bassäng i London och vann stort över sina betydligt mer behärskade brittiska medtävlare, som simmade bröstsim. Tidningen The London Times dömde dock ut den plaskande stilen och kallade den ”totalt oeuuropeisk”.

”De slår hårt på vattnet med armarna som vingarna på en väderkvarn och slår fötterna nedåt med full kraft”, skrev tidningens reporter indignerat. Först ett halvt sekel senare kapitulerade skeptikerna för det absolut snabbaste simsättet och tillät crawl i grenen fri stil vid de första olympiska spelen i Aten 1896.

(Kommer osökt att tänka på Jan Boklövs domarkritiserade V-stil i backhoppning som han introducerade internationellt och nu ALLA backhoppare tillämpar).

VATTENPOLO

Den skotske simläraren och badmästaren William Wilson kom vid 1800-talets slut på en ny idrottsgren, som han kallade vattenfotboll, ”football-in-the-water”..

Två sju-man-lag skulle tävla om att göra flest mål med en gummiboll i vattnet, där målen var markerade med flaggor på flytande anordningar.

Den första matchen utkämpades i floden Dee i Aberdeen 1877 och urartade till rena brottningsmatchen, då spelarna turades om att trycka ned varandra under vattnet i sina brutala försök att komma åt bollen.

År 1900 kom vattenpolo på programmet som den första lagsporten under olympiska spelen i Frankrike. Då hade sporten ändrat karaktär – med dribblingar och passningar påminde den mer om handboll i vattnet än om ett krig mellan två grupper av slagskämpar.

DM i vattenpolo 1948. Sverige hade ett vattenpololag i OS i London ungefär samtidigt. Troligtvis match mellan Uppsalas två lag – US och Sirius.

SIMMA SOM EN U-BÅT

Publiken såg inte så mycket av guldmedaljören, japanen Masaru Furukawa, under 200-metersfinalen i bröstsim vid OS i Melbourne 1956. Han simmade nämligen det mesta av distansen under vattenytan.

Furukawa hade studerat ubåsteknik och fått veta att kraftöverföringen under vattenytan är mer effektiv än vid vattenytan – det gäller alltså även simmare.

Året därefter tog IOK beslut om att simmare endast fick ta ett simtag under vattnet vid start och vändningar. Detta eftersom många hade svimmat när de försökte härma Furukawas teknik.

Bälinges damlag tog över

Håkan Lundh, UNT:s i arkivgrävare 2015

Säsongen 1975/76 var Bälinge IF distriktets åttonde bästa lag i ishockey. I seriespelet mötte man bland annat Almtuna. Nu kom Bälinge sist i div II och Stefan Åblad och de andra i laget åkte på storstryk i många matcher, bland annat 19-4 mot Almtuna.

Men meriten att spela i division II kan ingen ta ifrån Bälinge IF. Nästan exakt tio år senare, alltså efter 1984/85, försvann herrhockeyn från Bälinges idrottskarta. Sektionen lades ner – för gott?

I stället startades ett damlag i Bälinge. UNT:s fotograf Hans E Ericsson och reporter Jan Österberg åkte ut till Björkvallen i Björklinge och träffade delar av laget.

Delar av laget. Bilden är från UNT i februari 1986. Från vänster: Anna Gustafsson, Marianne Gustafsson, Kerstin Larsson, Marika Brodin, Petra Andersson, Pia Andersson, Marika Jansson, Lotta Sultan, Eva Wallin och Ing-Britt Lindberg.

Foto: Hans

Till vänster i bild ser vi äldsta dottern till Marianne Gustafsson och Marianne själv – kassör i vår Uppländska idrottshistoriska förening. / red.

Damhockeyn på den här tiden – och för all del även fortfarande – spelades väldigt långt från ramplyset. Det var inga nybörjare på idrott som bildade Bälinges första damlag i ishockey. Alf Andersson var initiativtagare och dottern

Pia Andersson var en mycket bra spelare i Bälinge IF:s fotbollslag. Eftersom Iron hade ett bandylag av klass, som under en tid spelade i den högsta serien, var det naturligt att locka någon av de spelarna till ishockeyn. Eva Wallin var en stjärna i Iron – och hon valde att börja med ishockey.

Bortsett från den högsta hockeyserien, som hette division I och bestod av fyra grupper med sammanlagt 18 lag, så var det bara Uppland och Stockholm som hade seriespel för damer.

I Bälinges serie spelade de uppländska lagen Tillinge, Heby och Bålsta. Senare startade även Iron ishockey för damer och numera är det som bekant Almtuna som är distriktets bästa lag.

Ishockeyverksamheten i Bälinge lades senare ned helt. Naturisrinken vid Bälinge IP – där jag för övrigt har sett Bälinges herrar spela – är mig veterligen borta och har ersatts av en fotbollsplan.

Det är samma sak i Österbybruk, där sargen sedan länge är borta och ytan har blivit en gräsplan för fotboll.

Red. Leif Wahlström kompletterar:

Efter nedläggningen av herrhockeylaget och juniorlaget hösten 1985, så fanns fortfarande ett flertal pojklag kvar som spelade ishockey under de följande åtta åren. De äldsta två lagen gick över till Iron och de yngre fortsatte ett par år i BIF tills man 87/88 lade en målsättning att återbilda ett herrlag i Bälinge.

Det blev nu inte så och det skrevs i stället ett samarbetsavtal med Iron där samtliga ungdomslag spelade under namnet BIF/Iron.

Vid den tiden blev isladan, Diöshallen i Björklinge färdig, den som sedan dess bytt namn några gånger och numera heter Thorséns Arena, vilket är bra eftersom den många gånger förväxlats med långt senare byggda Anders Diöshallen på Löten som av förklarliga skäl i folkmun sedan kallades AD-hallen.

Bälingerinken flyttades till Lövstalöt och Björklingerinken hamnade i Bälinge, som efter några ytterligare år såldes till Mora och för pengarna byggde BIF, på den forna rinkplatsen, en ny 7-mannaplan som fick ersätta den befintliga som därefter kom att växa till en 11-mannaplan.

Sedan 2015 växer det dock inte längre på den ytan eftersom den numera är Bälinges konstgräsplan.

HUR UPPSTOD VINTER-OS?

En stor, återkommande sportfest med focus på vinteridrott – långt innan det första vinter-OS hölls 1924, förde en annan sportfest samman skid- och skridskoåkare vart fjärde år.

Ur Världens Historia 2023

Det första vinter-OS arrangerades 1924 i den franska orten Chamonix. De olympiska vinterspelen var dock ingalunda det första storslagna, återkommande evenemanget för vintersport. Faktum är att vinter-OS var kraftigt inspirerat av Nordiska spelen, som hade arrangerats vart fjärde år i Sverige sedan 1901.

En av personerna bakom Nordiska spelen var den svenske officeren och idrottsledaren Viktor Balck, som var medlem av internationella olympiska kommittén (IOK), som 1896 hade arrangerat de första olympiska spelen. Viktor Balcks hjärta slog extra hårt för vintersport, men de andra medlemmarna i IOK delade inte hans förkärlek för snö och kyla. Därför gick Viktor Balck 1899 ihop med ett antal andra inflytelserika män inom det svenska idrottslivet och drog upp riktlinjerna för de första Nordiska spelen.

När de första vinter-OS arrangerades 1924 blev det även början till slutet för Nordiska spelen

Det första av sju Nordiska spelen gick av stapeln två år senare – i februari 1901. Ambitionen var att arrangera ett festligt firande av vinteridrott, vars like aldrig skådats. Programmet innehöll bland annat olika former av skidsport, skridsko, källkåkning och curling, men dessutom hade det getts plats åt ett flertal kulturella inslag. Det bjöds till exempel på konserter, skådespel, fackeltåg och utflykter, som alla hade som syfte att lyfta fram nordisk kultur.

Nordiska spelen blev en succé som folkfest och hyllning av vintersport, men hade svårt att mäta sig med vinter-OS, som lanserades 1924. IOK:s arrangemang hade en mer internationell profil och tilldrog sig därför större intresse, och när Viktor Balck avled 1928 miste Nordiska spelen sin viktigaste förkämpe.

Den slutliga dödsstöten kom 1930, när Nordiska spelen fick ställas in på grund av brist på snö. Efter det återkom spelen aldrig.

20 år efter ESK:s allsvenska säsong

Av Mats Taxén

Har det verkligen hänt?

I år är det 20 år sedan Enköpings Sportklubb spelade i Fotbollsallsvenskan. ESK:s historiska, sensationella och osannolika besök i fotbollens högsta serie blev alltså bara ett år. Inte många under klubbens första 80 år hade ens drömt om Allsvenskan, och så här tjugo år efteråt är det nästan svårt att tro att det har hänt.

ESK tog bara 14 poäng, och är sämst i Allsvenskans maratontabell – av de lag som spelat 26 matcher eller fler.

De tre sämsta lagen 2003, GIF Sundsvall, Öster och ESK, blev avhängda redan i omgång tolv. Därefter var det bara en kamp om den tredje sista platsen, som skulle ge en kvalchans mot lag tre i Superettan. (GIF Sundsvall klarade sig sedermera kvar)

ESK låg på sista plats i 21 av de 26 omgångarna. Men ändå var det så lite som skilde. Kanske hade ESK klarat sig kvar

- Om laget vunnit den näst sista matchen mot Landskrona. Vid ledning 1-0 i paus låg ESK på kvalplats.
- Om man hade tagit några fler poäng mitt i sommaren mot bottenkonkurrenterna. 0-0 borta mot Sundsvall och 1-1 hemma mot Öster kunde lika gärna ha blivit trepoängare. Detsamma gäller hemmapremiären mot Landskrona (1-1). En seger i början hade gett laget ett helt annat självförtroende.
- Om Andreas Hermansson hade kommit igång lite tidigare. På hösten visade han varför han värvats och gjorde sammanlagt åtta mål.
- Om värvningen av Djurgårdens reservmålvakt Pa Dembo Touray hade lyckats. Ingen av de tre målvakter som användes höll en stabil allsvensk klass.

När jag började i ESK:s pojklag i början på 1960-talet trodde jag förstås att vi skulle avancera till Allsvenskan. Ganska snart insåg jag att det aldrig skulle hända. Men på 1990-talet hände något mycket osannolikt. Steg för steg tog sig ESK upp i Sverigeeeliten med en trupp som dominerades av egenfostrade spelare. Laget fick vara med i den historiska första Superettan år 2000, där också Djurgården och Malmö FF med Zlatan Ibrahimovic spelade.

Men 2002 hade ESK ekonomiska problem och många i Enköping befarade att laget skulle åka ur Superettan. Men i stället blev det en sensationell andraplats, vilket gav en plats i Allsvenskan.

20 år senare spelar ESK i div III Norra Svealand, den femte nivån i svensk fotboll, och många undrar säkert om det är sant att laget har spelat i Allsvenskan.

Avgörandet hösten 2002 var mycket dramatiskt. ESK ledde inför sista omgången med en poäng före Öster och Frölunda. ESK spelade borta mot Häcken och hade 3-3, vilket hade räckt till allsvensk plats. Men med bara några sekunder kvar av tilläggstiden gjorde Häcken 4-3.

ESK-arna deppade, men hoppet stod till att Frölunda skulle förlora i Trelleborg. Trelleborg ledde i slutminuterna med 2-1. ESK:s andretränare Peter Gerhardsson hade hela tiden telefonkontakt med Vångavallen, och efter många långa minuter kunde han meddela att Frölunda hade förlorat. Den historiska allsvenska platsen var klar.

ESK hade så här långt ett lag med en mycket stor andel spelare från Enköping med omnejd, tränaren Peter Lenell, bröderna Fredrik och Anders Ulmstedt, målvakten Henrik Johansson, målskyttarna Nichlas Norell och Olle Kullinger. Rutinerade förstärkningar utifrån fanns i form av ex-hammarbyarna Peter Berggren och Jens Gustavson samt det tidigare underbarnet Johnny Rödlund.

Inför Allsvenskan behövdes förstärkningar. Det var inte lätt, då klubben fortfarande hade ett miljonunderskott.

Till slut blev det några nyförvärv, där Andreas Hermansson var den mest namnkunnige. Han blev svensk mästare i Hammarby 2001 och hade dessutom spelat allsvenskt i Trelleborg och IFK Göteborg.

Vidare kom Baskim Sopi - Trelleborg, Johan Norell - Brage och Johan Wallinder från Djurgården på lån. Senare under säsongen värvades också brassarna Berger och Odair Hellman.

Driss el Asmar från Malmö FF värvades som målvakt och stod de fyra första allsvenska matcherna. Efter ett par tabbar framkom det att han hade problem med ögonen och försvann ur truppen.

Henrik Johansson stod åtta allsvenska matcher innan Kenny Stamatopoulos värvades och spelade de 14 sista matcherna. Ingen av målvakterna var den stabila sista utpost som hade behövts.

ESK:s historiska, sensationella och osannolika besök i Allsvenskan blev alltså bara ett år. Inte många under klubbens första 80 år hade ens drömt om Allsvenskan, och så här elva år efteråt är det nästan svårt att tro att det har hänt.

ESK tog bara 14 poäng, och är sämst i Allsvenskans maratontabell – av de lag som spelat 26 matcher eller fler.

De tre sämsta lagen 2003, GIF Sundsvall, Öster och ESK, blev avhängda redan i omgång tolv. Därefter var det bara en kamp om den tredje sista platsen, som skulle ge en kvalchans mot lag tre i Superettan. (GIF Sundsvall klarade sig sedermera kvar).

ESK låg på sista plats i 21 av de 26 omgångarna. **Men ändå var det så lite som skilde. Kanske hade ESK klarat sig kvar**

- Om laget vunnit den näst sista matchen mot Landskrona. Vid ledning 1-0 i paus låg ESK på kvalplats.
- Om man hade tagit några fler poäng mitt i sommaren mot bottenkonkurrenterna. 0-0 borta mot Sundsvall och 1-1 hemma mot Öster kunde lika gärna ha blivit trepoängare. Detsamma gäller hemmapremiären mot Landskrona (1-1). En seger där hade gett laget ett helt annat självförtroende.
- Om Andreas Hermansson hade kommit igång lite tidigare. På hösten visade han varför han värvats och gjorde sammanlagt åtta mål.
- Om värvningen av Djurgårdens reservmålvakt Pa Dembo Touray hade lyckats. Andreas Andersson var Djurgårdens förstemålvakt och klubbledningen räknade med att han skulle försvinna utomlands. På det sätter övertalade man Pa Dembo att stanna.

För de flesta Enköpingsbor är säsongen 2003 ändå ett fantastiskt minne. Det blev 13 riktiga fotbollsfester på Enavallen, som rustades för allsvensk nivå. En speciell TV-studio byggdes och varje match kunde ses på storbildsskärm.

För att kunna ta in folk snabbare skapades en speciell ingång på baksidan av läktaren, som var full vid varje match.

Publikrekordet före den allsvenska säsongen var 4 810 personer från matchen mot Djurgården i Superettan år 2000. Det ökades i premiären mot Landskrona till 6 070 och till det nuvarande rekordet 9 102 när Djurgården kom på besök i mitten av maj. Mot Hammarby två veckor senare var det 7 110.

Hela nio spelare med ESK som moderklubb fick prova på spel i Allsvenskan, Marco da Silva (26 matcher), Nichlas Norell (24), Fredrik Ulmstedt (21), Martin

Andersson (14), Johan Törnblom (10), Henrik Johansson (8), Magnus Reuterwall (7), Anders Ulmstedt (3) och nuvarande tränaren Henrik Norrström (1).

Av spelare utifrån, som spelade mest var Andreas Hermansson (25 matcher), Johan Wallinder (23) Jonny Rödlund (22), Johan Norell (22), Peter Berggren (21) och Baskim Sopi (20).

År 2023 siktar ESK på uppflyttning till div II.

Klubbarna väljer vad de vill arkivera

En artikel ur Släkthistoria som främst vänder sig till släktforskare men i detta fall även för dem som har uppdrag inom sin idrottsförening att skapa en jubileumsskrift.

Svensk idrottshistoria finns till stor del i folkrörelse- och föreningsarkiv runt om i landet. Släkthistoria gjorde ett besök på idrottsarkivet i Helsingborg, där uppemot tvåhundra förenings historia bevaras.

Bredvid arenan Olympia i Helsingborg ligger idrottens hus, en vacker funktionalistisk anläggning som invigdes 1957. I en del av huset finns hundra hyllmeter idrottshistoria från uppemot tvåhundra Helsingborgsföreningar. Mängden material ökar hela tiden, föreningar och privatpersoner lämnar kontinuerligt in handlingar, föremål och fotografier. Arkivarien Daniel Wikrén berättar att det är en blandad ström av människor som tar del av samlingarna, bland annat forskare och föreningsaktiva.

– Men många vill också ta reda på om en släkting till exempel har spelat fotboll i en viss förening. Då hjälper jag till att leta, säger Daniel Wikrén. Föreningsarkiv klassificeras som enskilda arkiv, till skillnad från de offentliga arkiven, såsom kyrko- eller domstolsarkiv. Föreningar lyder inte under någon arkivlagstiftning, så varje förening har helt på egen hand bestämt vad de har sparat till eftervärlden. Var arkiven från föreningar förvaras kan också skilja mycket. En del finns i föreningar egna lokaler eller på lands- och kommunarkiv, andra föreningar har lämnat in det till något av de många folkrörelse- och föreningsarkiv som finns runt om i landet. De här arkiven drivs ofta som ideella föreningar, men med kommunalt eller statligt stöd. I Helsingborg är idrottsarkivet en sådan förening. Den bildades 1975 av ett antal sportjournalister på orten.

– De kom överens om att samla allt material som de själva hade hittat och som de visste att andra hade i ett arkiv, säger föreningen Idrottsarkivets sekreterare Sten Nilsson.

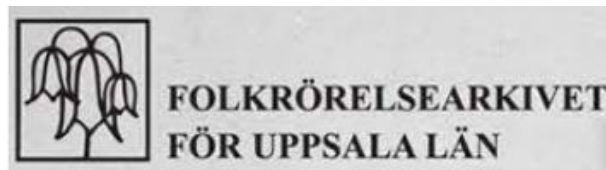
Föreningen driver även ett museum i Idrottens hus. Där berättar välfyllda montrar om stadens idrottshistoria.

Bland kronjuvelerna finns fotbollsstjärnan Henrik Larssons guldsko (pris för bäste målgörare i Europa) från 2001 och en av landslagsveteranen Caroline Segers diamantbollar.

Men enligt Daniel Wikrén kan arkiven hos olika idrottsföreningar skilja sig mycket åt . Ibland är de väldigt välordnade, i andra fall finns knappt något bevarat. Han plockar fram de bruna boxar där föreningen Stattena IF:s handlingar finns, från bildandet 1922 och framåt. Arkivförteckningen visar att boxarna bland annat innehåller styrelseprotokoll, ekonomiska handlingar, fotografier och en medlemsmatrikel från 1967.

– Det är ett av de mer välskötta arkiven vi har. En rejäl sektion av arkivet består av handlingar från ortens stora klubb, Helsingborgs IF, men i det arkivet finns tyvärr stora luckor, berättar Daniel Wikrén. Dock finns guldkorn såsom handlingar från HIF:s första år 1907.

Så söker du i idrottsföreningars arkiv

Idrottsföreningars arkiv är splittrade på många olika arkivinstitutioner, såsom landsarkiv, kommunarkiv och folkrörelse- och föreningsarkiv. Börja med att söka i Nationell arkivdatabas, NAD, på sok.riksarkivet.se/nad. Många – men långt ifrån alla – svenska arkiv är anslutna till NAD. Har du tur får du upp den förening du söker samt information om var handlingarna förvaras.

Väldigt lite är digitaliserat. Oftast får du därför besöka det aktuella arkivet och studera handlingarna på plats.

Börja med att leta efter medlemsmatriklar, som bör finnas under "D" om materialet är ordnat efter det så kallade allmänna arkivsystemet. Gå därefter vidare och sök igenom protokoll, under "A" och fotografier under "K". Håll även ögonen öppna för jubileumsskrifter där släktingar kan vara omnämnda. Svenska arkivförbundet är riksorganisation för Sveriges enskilda arkiv och arkivforbundet.se kan du se en lista över många av dessa arkiv runt om i landet.